

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 4.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.80>

УДК: 330.101.541:330.341.1:339.9

О. А. Задоя,

к. е. н., доцент, доцент кафедри глобальної економіки,

Університету імені Альфреда Нобеля

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4251-3061>

**КЛАСТЕРНА АРХІТЕКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ
ТУРБУЛЕНТНОСТІ: МІСЦЕ УКРАЇНИ**

O. Zadoia,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of

Global Economics, Alfred Nobel University

**CLUSTER ARCHITECTURE OF EUROPEAN SOCIO-ECONOMIC
MODELS UNDER CONDITIONS OF GLOBAL TURBULENCE:
UKRAINE'S POSITION**

У статті здійснено багатовимірний аналіз сучасної архітектури європейських соціально-економічних моделей в умовах глобальної турбулентності 2024-2026 рр. із фокусом на визначення місця України в цій системі координат. Теоретичною основою дослідження є еволюція концепцій

різновидів капіталізму (VoC), моделей зростання та залежних економік, які доповнюються підходами до аналізу резильєнтності та ролі держави в умовах системних шоків.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні методу головних компонентів (PCA) та кластерного аналізу k-means із використанням офіційних даних Світового банку, МВФ, OECD та Eurostat. Для аналізу відібрано дев'ять індикаторів, що відображають фіскально-державний, фінансово-ринковий та соціально-інклюзивний виміри соціально-економічних моделей 35 європейських країн.

Результати дослідження дозволили ідентифікувати чотири стійкі кластери: транзитивну периферію, континентальну соціальну модель, фінансових лідерів та посттрансформаційні стабілізовані економіки Центральної та Східної Європи. Показано, що класична дихотомія ліберальних і координованих ринкових економік втрачає пояснювальний потенціал у сучасних умовах.

Встановлено унікальне положення України, яка демонструє феномен «вертикального викиду» на карті кластерів: за рівнем розвитку ринкових інститутів вона тяжіє до транзитивних економік, водночас за масштабами державного втручання та фіскального навантаження перевищує соціально орієнтовані моделі ЄС. Це дозволяє класифікувати українську соціально-економічну модель як мобілізаційну, де держава виступає домінуючим економічним актором. Сформульовано стратегічні орієнтири переходу України від моделі воєнного виживання до моделі сталого розвитку в межах європейського економічного простору. Дослідження також підтверджує зростаючу роль воєнних та геополітичних чинників як ключових детермінант трансформації національних соціально-економічних моделей у Європі. Отримані результати можуть бути використані для удосконалення стратегій економічної політики та формування адаптивних моделей розвитку в умовах високої невизначеності.

The article provides a multidimensional analysis of the contemporary architecture of European socio-economic models under conditions of global turbulence in 2024-2026, with a particular focus on identifying Ukraine's position within this system of coordinates. The theoretical framework of the study is based on the evolution of the concepts of Varieties of Capitalism (VoC), growth models, and dependent economies, complemented by approaches to resilience analysis and the role of the state under systemic shocks.

The research methodology combines Principal Component Analysis (PCA) and k-means cluster analysis, using official data from the World Bank, the International Monetary Fund (IMF), the OECD, and Eurostat. The analysis employs nine indicators reflecting the fiscal-state, financial-market, and social-inclusive dimensions of socio-economic models across 35 European countries.

The results of the study identify four stable clusters: a transitional periphery, a continental social model, financial leaders, and post-transformation stabilized economies of Central and Eastern Europe. It is demonstrated that the classical dichotomy between liberal and coordinated market economies is losing its explanatory power under contemporary conditions.

A unique position of Ukraine is identified, characterized by the phenomenon of a "vertical outlier" on the cluster map: in terms of the development of market institutions, it gravitates toward transitional economies, while in terms of the scale of state intervention and fiscal burden, it exceeds socially oriented EU models. This makes it possible to classify the Ukrainian socio-economic model as a mobilization model, in which the state acts as the dominant economic actor. Strategic guidelines are formulated for Ukraine's transition from a wartime survival model to a sustainable development model within the European economic space. The study also confirms the growing role of military and geopolitical factors as key determinants of the transformation of national socio-economic models in Europe. The findings can be used to improve economic policy strategies and to design adaptive development models under conditions of high uncertainty.

***Ключові слова:** соціально-економічні моделі, європейські економіки, кластерний аналіз, метод головних компонентів, мобілізаційна модель, фінансовий розвиток, державне втручання, глобальна турбулентність.*

***Keywords:** socio-economic models; European economies; cluster analysis; principal component analysis; mobilization model; financial development; state intervention; global turbulence.*

Постановка проблеми. Сучасна глобальна економіка переживає глибокі трансформації, що описуються як «світова турбулентність» або «множинна криза», яка поєднує геополітичні, економічні, екологічні та технологічні шоки. Для Європи це поставило під сумнів ефективність традиційних ринкових моделей, тоді як класичні типології, сформовані в умовах стабільності кінця минулого століття, дедалі гірше пояснюють відмінності економічного розвитку у 2024-2026 рр.

Актуальність дослідження зумовлена потребою переосмислення класифікації ринкових економік. Класичні концепції П. Холла, Д. Соскіса та Г. Еспінг-Андерсена втрачають пояснювальну силу під впливом цифровізації, змін державної політики та наслідків воєнних конфліктів. У Європі це загострюється конфліктом між бюджетною дисципліною, соціальними інвестиціями та зростаючими оборонними витратами.

У 2025 році Європа демонструвала зростання на тлі накопичення боргових ризиків: прогнози свідчать, що без структурних реформ державний борг може сягнути 130% ВВП до 2040 року [1]. Це створює напруження, змушуючи країни відходити від традиційних моделей – ліберальні економіки посилюють регулювання у цифровій сфері та енергетиці, координовані лібералізують ринки праці.

Для України ситуація є безпрецедентною: в умовах війни її соціоекономічна модель зазнала глибокої трансформації. Поєднання слабких ринкових інститутів із надвисокою державною присутністю та борговим

навантаженням формує ефект вертикального викиду в європейському економічному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія різновидів капіталізму (VoC) еволюціонувала від дуалістичної моделі до визнання гібридності економічних систем. Класична концепція П. Холла та Д. Соскіса розрізняла ліберальні та координовані ринкові економіки, наголошуючи на ролі інституційної комплементарності [2]. Водночас у сучасних умовах глобалізації та цифровізації ці межі дедалі більше розмиваються, що супроводжується зростанням ролі держави у координації економічних процесів.

Критика бінарної моделі VoC зумовила появу розширених класифікацій економічних систем. Б. Амабль виокремив п'ять типів, спираючись на соціополітичні компроміси та інституційну еволюцію, що дозволяє пояснити стійкість менш ефективних моделей [3]. Подальший розвиток дискусії пов'язаний із концепцією моделей зростання, яка акцентує роль попиту та політичних інтересів (В. Стрік) [4]. Для перехідних економік ключовою є модель залежної економіко-соціальної системи. А. Ньолке та А. Флігентхарт доводять, що країни Центральної та Східної Європи сформували особливий тип змішаної економіки, де порівняльна перевага базується на залученні іноземного капіталу (ПП), кваліфікованій, але дешевій робочій силі та трансфері технологій через транснаціональні корпорації [5]. Однак у 2024-2025 рр. модель стикається з кризою скорочення ПП та потребою у внутрішніх інноваційних джерелах.

Для країн Центральної та Східної Європи Д. Боле та Б. Грешкович виокремили три інституційні траєкторії: неолиберальну, вбудовану неолиберальну та неокорпоратистську, що зумовило різні реакції на кризи. Балтійські країни обрали шлях жорсткої фіскальної адаптації тоді як Словенія та, до певного часу, Польща намагалися зберегти елементи соціальної вбудованості [6].

В українській науковій думці 2022-2025 рр. акцент робиться на «воєнній економіці» та резильєнтності. Е. Лібанова пропонує трансформаційну стійкість через перебудову системи з опорою на неформальні інститути [7], В. Геєць – державу соціального інвестування, де соціальний фундамент стимулює відновлення економіки [8], а Б. Данилишин відзначає структурний розрив у фінансовому секторі: високі прибутки банків не перетворюються на кредитування реальної економіки (близько 15% ВВП) [9].

Потрібно зазначити, що цифровізація вносить додатковий вимір у класифікацію. Дослідження UCL підкреслюють, що цифрові ринки формують екосистеми, які вимагають абсолютно нових підходів до регулювання, що виходять за межі класичних моделей координації фірм [10].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сучасна література зміщується від пошуку оптимальних моделей до аналізу їхньої стійкості до шоків. Водночас Україна залишається у зоні фіскального виключення, де стандартні правила пакту стабільності та зростання не можуть бути застосовані [11]. Тому наразі бракує кількісного визначення кластерної позиції України у 2024-2025 рр., коли воєнні чинники стали ключовими, що зумовлює необхідність застосування PCA та k-means для її об'єктивної ідентифікації.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є ідентифікація сучасних контурів європейських соціально-економічних моделей на основі багатовимірного статистичного аналізу та визначення чинників, що обумовлюють їхню дивергенцію в умовах глобальної турбулентності. Особлива увага приділяється верифікації місця України в цій архітектурі, оцінці впливу воєнних факторів на трансформацію її соціально-економічної моделі та розробці рекомендацій щодо переходу від моделі виживання до моделі сталого розвитку через інтеграцію у кластери успішних трансформаційних економік Центральної та Східної Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для формування репрезентативної карти сучасного європейського соціально-економічного

середовища до аналізу було залучено 35 країн. Вибір охоплює не лише «старі» та «нові» держави-члени Європейського Союзу, а й країни Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) та країни-кандидати, включаючи Україну та Молдову. В аналіз не були включені карликові країни, які не є показовими. Це дозволяє відобразити інституційну дивергенцію континенту – від розвинених фінансових центрів до економік у стані трансформації. Часові періоди узгоджено на основі останніх офіційних і прогнозних даних Світового банку та МВФ, що дозволило сформувати цілісну вибірку для 35 європейських країн без втрат через нерівномірність статистичних оновлень. Для показника ринкової капіталізації за відсутності біржових даних було прийнято мінімальне значення, що не є визначальним для відповідних країн.

Система показників (9 змінних) була сформована для відображення трьох фундаментальних вимірів соціально-економічної моделі:

1. Фіскально-державний вимір. Питома вага державного боргу, доходів від податків та кінцевих споживчих витрат держави у ВВП. Ці індикатори дозволяють оцінити масштаби перерозподілу ресурсів через бюджет та рівень державного втручання в економіку.

2. Фінансово-ринковий вимір. Податки на доходи прибуток і приріст капіталу у відсотках від доходу, внутрішні кредити приватному сектору та ринкова капіталізація компаній. Вони характеризують рівень податкового навантаження, глибину фінансового ринку та домінуючий тип фінансування (банківський чи ринковий), що є основою класичної теорії VoC.

3. Соціально-інклюзивний вимір. Рівень участі в робочій силі, нерівність розподілу багатства (коефіцієнт Джині) та частка населення за межею бідності. Ці дані відображають результативність соціального контракту та ступінь резильєнтності суспільства до зовнішніх шоків.

Слід зазначити, що найчастіше аналіз такого роду виконується описово або з застосуванням умовного оцінювання різних параметрів. І.В. Кононова в своєму дослідженні соціально-економічних систем використовувала

категорійну систему від 0 до 5 балів, що дало змогу провести оцінку розвитку національної економіки [12]. Але питання створення загальної порівняльної картини залишилося відкритим.

На основі попередніх досліджень автором запропоновано піраміду соціально-економічної моделі, де ринок, держава й суспільство виступають рівнозначними елементами (по 1/3). Перевага одного з них порушує баланс і свідчить про диспропорції системи. [13]. Такий підхід в поєднанні з кластерним аналізом на основі обраних статистичних показників дасть змогу згрупувати країни та надати подальші висновки. Саме цим і обумовлений вибір змінних (Табл. 1).

Таблиця 1. Система показників та результати кластерного аналізу

Країна	Питома вага загальної державної заборгованості у ВВП країни	Питома вага доходів держави від податків у ВВП країни	Питома вага загальних кінцевих споживчих витрат держави у ВВП країни	Податки на доходи, прибуток і приріст капіталу у відсотках від доходу	Внутрішні кредити приватному сектору у відсотках від ВВП	Ринкова капіталізація вітчизняних компаній на біржі у відсотках від ВВП*	Нерівномірність розподілу багатства	Населення за межею бідності у відсотках від загальної кількості	Рівень участі в робочій силі у відсотках від загальної кількості населення у віці 15-64 років	Кластер	PSA1	PSA2
Австрія	82,882	52,145	12,401	28,101	81,801	22,601	31,201	14,801	77,901	1	0,823	-0,342
Албанія	54,295	27,916	20,301	17,501	34,101	0,001	29,401	22,001	76,201	0	-1,910	0,170
Бельгія	106,418	49,616	23,501	35,001	68,101	59,201	26,801	12,301	71,001	1	1,265	1,467
Болгарія	28,04	35,951	19,801	17,901	47,101	7,401	39,501	20,601	73,201	0	-1,929	-1,324
Велика Британія	103,894	39,456	20,201	40,601	112,701	97,301	32,401	18,601	76,801	1	1,476	-0,790
Греція	142,169	49,369	19,301	20,301	48,501	32,501	33,401	18,801	70,101	1	-0,746	1,172
Данія	26,562	49,592	22,601	48,901	144,101	60,101	29,901	12,401	82,101	2	3,337	-0,763
Естонія	25,405	41,726	20,601	21,301	60,501	0,001	30,701	22,501	81,201	0	-0,562	0,224
Ірландія	36,681	25,602	11,801	49,701	23,801	27,801	29,001	14,001	77,201	0	-0,267	-2,117
Ісландія	52,854	42,904	25,001	34,601	90,901	0,001	26,801	8,801	87,501	2	2,211	0,750
Іспанія	100,571	42,37	19,501	22,401	74,201	43,701	33,401	20,201	75,201	1	-0,306	0,010
Італія	137,28	47,502	17,701	33,601	60,401	27,001	34,301	20,101	66,601	1	-0,708	0,514
Латвія	48,322	40,741	20,101	8,701	29,501	0,001	34,001	22,501	76,701	0	-1,937	0,033
Литва	41,837	38,187	17,301	29,701	36,001	0,001	36,001	20,901	78,501	0	-1,161	-1,128
Люксембург	26,353	47,439	18,301	33,801	85,101	44,901	33,601	17,301	74,701	1	0,602	-1,049

Продовження таблиці 1.

Країна	Питома вага загальної державної заборгованості у ВВП країни	Питома вага доходів держави від податків у ВВП країни	Питома вага загальних кінцевих споживчих витрат держави у ВВП країни	Податки на доходи, прибуток і приріст капіталу у відсотках від доходу	Внутрішні кредити приватному сектору у відсотках від ВВП	Ринкова капіталізація вітчизняних компаній на біржі у відсотках від ВВП*	Нерівномірність розподілу багатства	Населення за межею бідності у відсотках від загальної кількості	Рівень участі в робочій силі у відсотках від загальної кількості населення у віці 15-64 років	Кластер	PCA1	PCA2
Молдова	36,285	34,72 1	17,90 1	12,40 1	29,301	0,001	26,80 1	31,10 1	74,30 1	0	- 2,642	0,007
Нідерланди	43,292	42,79 5	24,90 1	35,30 1	82,301	129,70 1	25,70 1	14,50 1	85,50 1	2	2,705	- 0,122
Німеччина	65,381	46,92 1	21,10 1	16,80 1	77,301	43,601	32,40 1	14,80 1	79,90 1	1	0,598	0,159
Норвегія	42,72	61,12 5	22,00 1	31,20 1	128,90 1	72,301	26,50 1	12,20 1	80,30 1	2	3,214	0,621
Північна Македонія	52,915	34,10 6	15,50 1	17,30 1	53,901	0,001	33,50 1	21,80 1	65,80 1	0	- 2,415	- 0,875
Польща	60,731	43,89 3	20,80 1	13,40 1	33,601	21,501	28,50 1	12,20 1	74,90 1	3	- 0,387	0,869
Португалія	91,791	44,17 5	16,70 1	25,40 1	77,201	25,601	33,90 1	16,40 1	77,80 1	1	0,162	- 0,355
Румунія	61,64	31,39 7	18,50 1	18,60 1	22,701	12,401	29,80 1	21,10 1	67,00 1	0	- 2,401	- 0,082
Сербія	44,388	40,57 9	17,50 1	17,60 1	32,601	7,901	32,80 1	20,00 1	74,00 1	0	- 1,520	- 0,377
Словаччина	60,104	43,35 4	20,00 1	19,20 1	59,701	5,301	23,80 1	13,70 1	76,20 1	3	0,181	1,084
Словенія	67,987	45,02 3	19,20 1	17,80 1	35,401	15,701	24,70 1	12,70 1	76,30 1	3	0,005	1,162
Туреччина	26,673	28,61 8	14,50 1	17,70 1	43,001	27,901	44,50 1	13,90 1	60,40 1	0	- 2,880	- 2,785
Угорщина	73,508	42,15 5	20,00 1	17,20 1	32,401	18,701	30,60 1	12,10 1	78,20 1	3	- 0,252	0,535
Україна	110,00 1	39,14 8	37,90 1	16,20 1	18,601	3,401	25,60 1	23,60 1	66,80 1	3	- 1,834	3,816
Фінляндія	86,441	53,95	25,60 1	27,10 1	92,001	10,301	27,40 1	12,20 1	79,40 1	1	1,697	1,848
Франція	116,30 1	51,87 4	23,10 1	29,30 1	107,60 1	85,101	31,80 1	15,60 1	74,10 1	1	1,624	0,749
Хорватія	55,902	46,51 9	23,00 1	7,901	46,901	29,901	30,10 1	18,00 1	70,30 1	3	- 1,038	1,015
Чехія	44,219	40,68 8	19,60 1	15,00 1	48,001	10,001	25,70 1	10,20 1	77,60 1	3	0,079	0,614
Швейцарія	36,897	32,38 3	11,30 1	23,50 1	170,40 1	210,50 1	33,80 1	15,80 1	84,10 1	2	2,811	- 4,071
Швеція	33,727	47,65 9	26,30 1	17,10 1	125,50 1	86,801	29,30 1	16,10 1	83,90 1	2	2,106	0,148

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [14-16].

Застосування методу головних компонентів (РСА) дозволило виділити дві ключові осі, які пояснюють основну частину варіації в європейських соціально-економічних моделях.

Горизонтальна вісь (РСА1) – «Фінансовий розвиток та економічна активність». Найбільший позитивний вплив на цю компоненту мають

внутрішні кредити приватному сектору (0,49), рівень участі в робочій силі (0,42) та ринкова капіталізація (0,39). Водночас спостерігається сильний від’ємний зв’язок із рівнем бідності (-0,38). Таким чином, рух вправо вздовж цієї осі означає перехід від транзитивних, бідніших економік до зрілих фінансових систем із високою залученістю населення в економічні процеси.

Вертикальна вісь (PCA2) – «Державне втручання та фіскальна присутність». Ця вісь визначається насамперед споживчими витратами держави (0,57), рівнем державного боргу (0,39) та фіскальними доходами держави (0,38). Важливою характеристикою є негативний зв’язок із нерівномірністю розподілу багатства (-0,46). Високе положення країни на цій осі свідчить про домінування участі держави, значний перерозподіл ВВП та акцент на соціальних гарантіях, часто ціною накопичення заборгованості (Рис. 1).

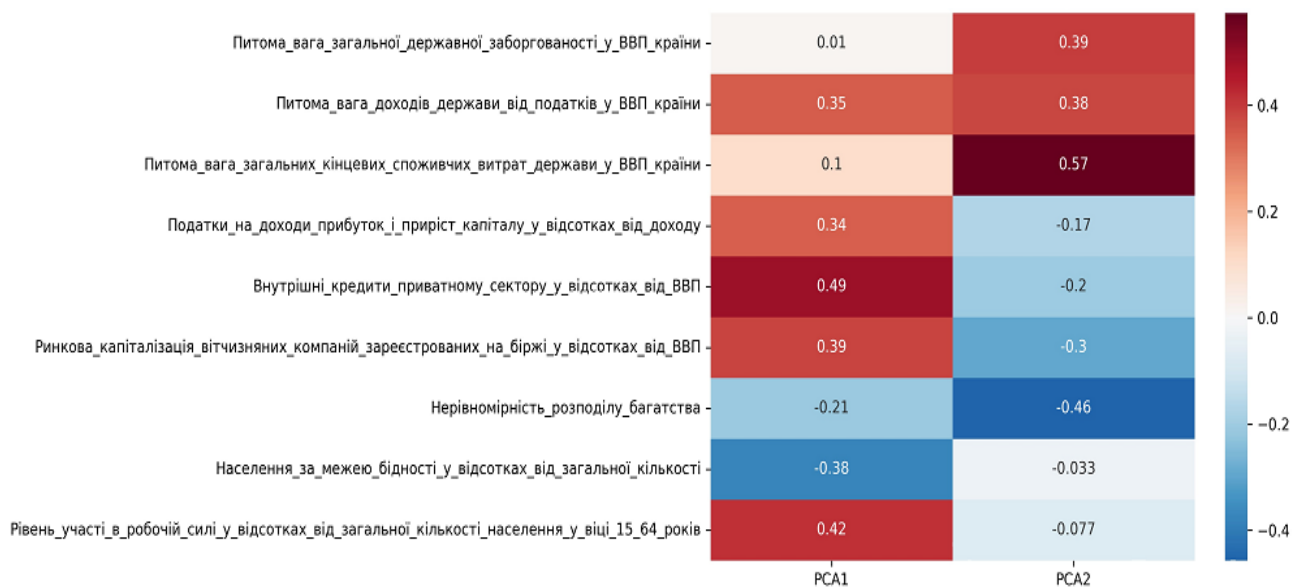

Рис. 1. Вплив змінних на осі

Джерело: Розраховано на основі даних [14-16] за допомогою Python.

На основі k-means кластеризації було ідентифіковано чотири специфічні групи країн (Рис. 2).

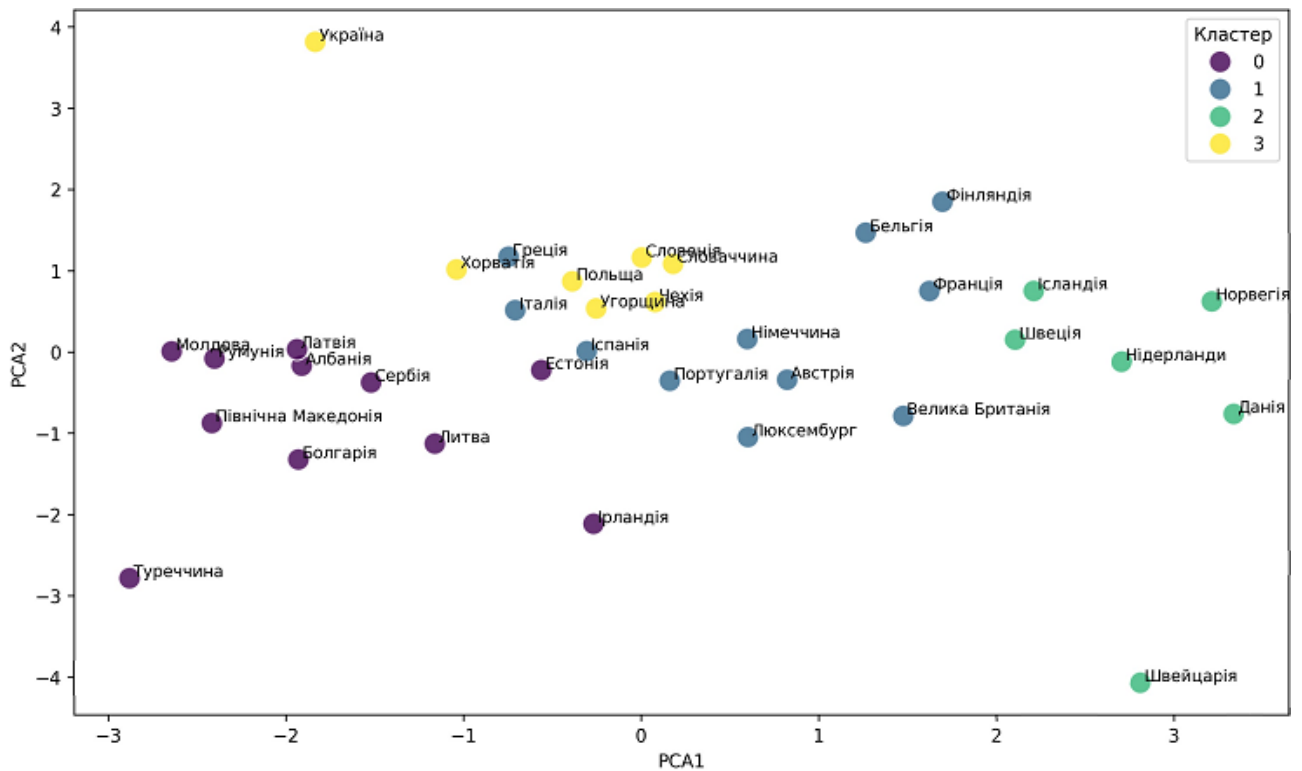

Рис. 2. Карта кластерів (PCA)

Джерело: Розраховано та згруповано на основі даних [14-16] за допомогою Python.

➤ Кластер 0. Економіки в стані трансформації. Група включає Туреччину, Молдову, Албанію, Сербію, Болгарію, Румунію, Латвію, Естонію, Литву та Північну Македонію. Ці економіки характеризуються найнижчими показниками ринкової капіталізації (7,58%) та обмеженим доступом приватного сектора до кредитів (37,5%). Для них властивий високий рівень бідності (20,9%) та значна нерівність. Вони розташовані у лівій частині карти, що вказує на незавершеність інституційних реформ та слабкість фінансових механізмів координації.

➤ Кластер 1. Континентальна соціальна модель. Сюди увійшли Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Австрія, Греція, Фінляндія, Велика Британія, Люксембург, Португалія та Іспанія. Цей кластер демонструє найвищий рівень податкових доходів (47,7%) та значний державний борг (середнє 96,3). Положення цих країн у верхній центральній частині карти відображає високу роль держави як стабілізатора та джерела соціального

захисту, що відповідає класичній європейській соціальній моделі з її високим фіскальним навантаженням.

➤ Кластер 2. Фінансові лідери. Група представлена Швейцарією, Нідерландами, Данією, Норвегією, Ісландією та Швецією. Це найбільш ринково-орієнтовані економіки з екстремально високими показниками кредитування приватному сектору (123,7%) та капіталізації (93,2%). Вони мають найвищий рівень участі в робочій силі (83,9%) та найнижчий рівень бідності (13,3%). Розташування у правому нижньому та правому центральному квадрантах підкреслює їхню спроможність генерувати добробут через ефективні ринкові інститути при помірному рівні прямого державного споживання.

➤ Кластер 3. Стабілізовані країни ЦСЄ. До цього кластеру належать Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Словенія, Хорватія та Україна. В середньому група демонструє успішну пост-трансформаційну стабільність із помірним боргом (67,5%) та високою участю держави в економіці через соціальні витрати (22,9%).

Проте Україна в межах цього кластеру виступає радикальним аутсайдером (вертикальний викид). Незважаючи на рівень розвитку ринкових інститутів, порівняний із країнами Балкан, аномально висока участь держави формує унікальну мобілізаційну модель. Соціально-економічна структура України відповідає деформованому Кластеру 0. Ключовими викликами залишаються нерозвинені фінансові ринки, висока нерівність, низька податкова база та ринкова капіталізація. Головні диференціатори – кредитний ресурс та державні витрати, що визначають інституційний розрив між фінансовим ядром Європи та її периферією.

Багатовимірний аналіз РСА виявив унікальне положення України в європейському соціально-економічному середовищі. За розвитком ринкових інститутів, глибиною фінансового ринку та залученням приватного сектора (РСА1) Україна належить до Кластеру 0 – країн Балкан та Молдови, що перебувають у стані трансформації. Водночас за показниками державної

присутності, фіскального навантаження та боргової залежності (РСА2) вона демонструє аномальний вертикальний викид, перевищуючи навіть моделі Північної Європи.

Така позиція має структурні та екзогенні причини. По-перше, фіскальне домінування через війну: витрати на оборону досягли 30% ВВП у 2024-2025 роках [15], що робить державне споживання головним драйвером економіки (високий РСА2). Натомість ринкові механізми (РСА1) слабкі: кредитування реального сектору впало до 15% ВВП [9], банки віддають перевагу державним паперам, вимиваючи ресурс із приватних інвестицій.

По-друге, модель соціальної держави за умов банкрутства: попри падіння доходів і руйнування промисловості, державні зобов'язання зросли через нові вразливі групи (ветерани, ВПО, особи з інвалідністю) – у 2025 р. 72% домогосподарств покладаються на публічні трансферти [17]. Це створює парадокс: низька інституційна спроможність держави при її максимальній ролі як гаранта виживання. Воєнні чинники деформували національну соціально-економічну модель.

Тривала війна призвела до формування мобілізаційної моделі з трьома ключовими деформаціями:

1. Боргова експлозія – державний борг досяг 110% ВВП у 2025 році [14], створюючи «борговий зашморг» для майбутнього зростання. Україна випадає з кластеру ЦСЄ (середній борг 67,5%) і наближається до Південної Європи без відповідного рівня доходів.

2. Руйнування людського капіталу – міграція (6,9 млн осіб [18]) і мобілізація створили дефіцит кваліфікованої сили. При високому безробітті (14,3%) зарплати стрімко зростають через конкуренцію за працівників, розкручуючи інфляційну спіраль [19]. Резильєнтність забезпечується не інститутами, а трансформацією домогосподарств у автономні одиниці виживання [7].

3. Зростання бідності та нерівності – війна різко погіршила соціальні стандарти. Рівень бідності та коефіцієнт Джині зростають з 2020 року,

роблячи модель екстремально вразливою, де стабільність повністю залежить від зовнішньої допомоги партнерів.

В. Геєць слушно зауважує, що Україна перейшла до стану нової нормальності, де держава має виконувати роль не просто регулятора, а інвестора в соціальну ресоціалізацію [8]. Проте наш аналіз РСА показує, що без розвитку внутрішніх ринків капіталу ця модель залишатиметься фіскальною пірамідою, підтримуваною зовнішніми вливаннями.

Висновки. Дослідження засвідчує, що класична дихотомія ліберального та координованого капіталізму у 2025-2026 рр. поступається багатокластерній структурі з ключовими диференціаторами – рівнем цифровізації та здатністю держави абсорбувати глобальні шоки. Ідентифіковано чотири стабільні групи з новою класифікацією соціально-економічних моделей Європи:

➤ Транзитивна периферія (Кластер 0). Країни з низьким рівнем накопичення капіталу та високою соціальною вразливістю. Трансформаційна соціально-економічна модель периферійного типу.

➤ Континентальна соціальна модель (Кластер 1). Ядро ЄС (Німеччина, Франція), що зберігає високу роль держави (47,7% податкових доходів), але стикається з ризиками стагнації. Фінансово збалансована соціально-ринкова модель.

➤ Фінансові лідери (Кластер 2). Скандинавські країни та Швейцарія, які успішно поєднали високу ринкову капіталізацію (93,2%) з інклюзивністю [20]. Фінансово орієнтована ліберально-ринкова модель.

➤ Пост-трансформаційні стабілізовані економіки (Кластер 3). Країни Вишеградської групи, які змогли диверсифікувати джерела фінансування, поступово відходячи від моделі суто залежної економіко-соціальної системи [21]. Соціально орієнтована фіскально-обмежена модель.

Україна на цій карті займає унікальну позицію мобілізаційного аутсайдера. Її траєкторія у 2022-2026 рр. визначається не ринковою еволюцією, а логікою воєнного виживання, що призвело до гіпертрофованого

зростання державного сектора при одночасному пригніченні ринкових інститутів.

Для подолання ефекту вертикального викиду та переходу від моделі виживання та боргів до моделі сталого розвитку (рух у бік Кластера 3 – успішних економік ЦСЄ), державна політика має бути зосереджена на таких напрямках: трансформація внутрішніх заощаджень в інвестиції [22]; розбудова інфраструктури ринків капіталу; перехід до «держави соціального інвестування» [8]; екологічна та технологічна трансформація як фундамент відбудови; боргова реструктуризація та фіскальна стійкість.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальнішому вивченні впливу штучного інтелекту та цифрових платформ на трансформацію європейських соціально-економічних систем, а також у моделюванні сценаріїв конвергенції України з країнами ЄС після завершення активної фази бойових дій. Особливий інтерес становить аналіз «ОПК-центрованої» моделі зростання як потенційного драйвера для всього східноєвропейського регіону.

Література

1. International Monetary Fund. Overcoming Europe's Policy Drift: From Recognition to Action. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/reo/eur/2025/october/english/text.pdf> (дата звернення 04.02.2026).
2. Hall P.A., Soskice D. Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage. *Oxford University Press*. 2001. 68 p. URL: <https://hall.scholars.harvard.edu/sites/g/files/omnuum7951/files/hall/files/vofcintro.pdf> (дата звернення 04.02.2026).
3. Amable B. The diversity of modern capitalism. *Oxford University Press*. 2003. 309 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/the-diversity-of-modern-capitalism-9780199261147> (дата звернення 04.02.2026).

4. Streeck W. Varieties of Varieties: “VoC” and the Growth Models. *Politics & Society*. 2016. Vol. 44. No. 2. PP. 243-247. DOI: <https://doi.org/10.1177/0032329216638060>

5. Nölke A., Vliegenthart A. Enlarging the varieties of capitalism: The emergence of dependent market economies in East Central Europe. *World politics*. 2009. Vol. 61. No 4. PP. 670-702. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0043887109990098>

6. Bohle D., Greskovits B. Capitalist diversity on Europe's periphery. *Cornell University Press*. 2012. 287 p. URL: <https://cadmus.eui.eu/entities/publication/e8ec2902-7db8-5a9d-b911-5227dd4e0411> (дата звернення 04.02.2026).

7. Лібанова Е. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. № 58(4). С. 3-23. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003>

8. Геєць В. Економічна соціалізація на шляху до солідарного конструювання реальності. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2024. № 4. С. 27-50. DOI: <https://doi.org/10.15407/sociology2024.04.027>

9. Данилишин Б.М. Про економічні підсумки 2025 року і прогнози на 2026. *ReNews*. 2025. URL: <https://renews.com.ua/ekonomika/danilishin-pro-ekonomichni-pidsymki-2025-roky-i-prognozi-na-2026/> (дата звернення 04.02.2026).

10. UCL. Faculty of Laws. Regulation of Digital Capitalism. URL: <https://www.ucl.ac.uk/laws/cles/impact/regulation-digital-capitalism> (дата звернення 04.02.2026).

11. OECD. Economic Surveys: Ukraine 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en.html (дата звернення 04.02.2026).

12. Кононова І. Оцінка розвитку соціально-економічної системи та мінливості її зовнішнього середовища на прикладі національної економіки

України. *Економічний простір*. 2018. № 136. С. 115-124. DOI: <https://doi.org/10.30838/P.ES.2224.290818.107.213>

13. Економічна динаміка в нових геостратегічних реаліях: монографія [Електронне видання]. За ред. доктора економічних наук, професора А.О. Задої. *Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля*. 2020. 235 с. URL: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b17cb418-8b6c-480c-84af-0b5f003f10dd/content> (дата звернення 04.02.2026)

14. International Monetary Fund. World Economic Outlook Databases. URL: <https://www.imf.org/en/publications/sprolles/world-economic-outlook-databases> (дата звернення 04.02.2026).

15. World Bank Group. Indicators. URL: <https://data.worldbank.org/indicator> (дата звернення 04.02.2026).

16. PIP. World Bank. Country Profile: Ukraine. URL: <https://pip.worldbank.org/country-profiles/UKR> (дата звернення 04.02.2026).

17. World Bank Group. Listening to Citizens of Ukraine Survey. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey> (дата звернення 05.02.2026).

18. World Bank Group. Monitoring Living Conditions in Ukraine. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/7a038d8198d79e7979898da40195c73b-0080012025/original/Listening-to-Ukraine-Update-Fall-2025.pdf> (дата звернення 05.02.2026).

19. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України, 2024. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/statystychnyu-shchorichnyuk-ukrayiny-2024> (дата звернення 05.02.2026).

20. Задоя О. А. Інструменти та напрями реалізації стратегії інклюзивного розвитку в Україні. *Академічний огляд*. 2019. № 2(51). С. 5-12. DOI: <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2019-2-51-1>

21. Csontos T. T. Varieties of dependent growth models: External finance in Central and Eastern European economies. *Acta Oeconomica*. 2025. Vol. 75. Issue 3. PP. 327-352. DOI: <https://doi.org/10.1556/032.2025.00081>

22. Zadoia O. A. Transformation of saving into investments: role of financial intermediaries. *Науковий вісник НГУ*. 2017. № 2. С. 165-170. URL: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fbbff22d-f264-4bd3-82fd-ff308be02c98/content> (дата звернення 05.02.2026).

References

1. International Monetary Fund (2025), “Overcoming Europe's Policy Drift: From Recognition to Action”, available at: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/reo/eur/2025/october/english/text.pdf> (Accessed 04 February 2026).

2. Hall, P.A. and Soskice, D. (2001), *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford University Press, Oxford, UK, available at: <https://hall.scholars.harvard.edu/sites/g/files/omnuum7951/files/hall/files/vofcintro.pdf> (Accessed 04 February 2026).

3. Amable, B. (2003), *The diversity of modern capitalism*, Oxford University Press, Oxford, UK, available at: <https://global.oup.com/academic/product/the-diversity-of-modern-capitalism-9780199261147> (Accessed 04 February 2026).

4. Streeck, W. (2016), “Varieties of Varieties: “VoC” and the Growth Models”, *Politics & Society*, vol. 44, issue 2, pp. 243-247, available at: <https://doi.org/10.1177/0032329216638060> (Accessed 04 February 2026).

5. Nölke, A. and Vliegenthart, A. (2009), “Enlarging the varieties of capitalism: The emergence of dependent market economies in East Central Europe”, *World politics*, vol. 61, issue 4, pp. 670-702. <https://doi.org/10.1017/S0043887109990098>

6. Bohle, D. and Greskovits, B. (2012), “Capitalist diversity on Europe's periphery”, *Cornell University Press*, London, UK, available at: <https://cadmus.eui.eu/entities/publication/e8ec2902-7db8-5a9d-b911-5227dd4e0411> (Accessed 04 February 2026).

7. Libanova, E. (2024), “Resilience of the socio-economic system of Ukraine to shocks caused by the war: specifics of formation and response”, *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, vol. 58, no. 4, pp. 3-23. <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.003>
8. Geyets, V. (2024), “Economic socialization on the way to solidary construction of reality”, *Sotsiologhiya: teoriya, metody, marketynh*, vol. 4, pp. 27-50, <https://doi.org/10.15407/sociology2024.04.027>
9. Danylyshyn B.M. (2025), “About the economic results of 2025 and forecasts for 2026”, *ReNews*, available at: <https://renews.com.ua/ekonomika/danilyshyn-pro-ekonomichni-pidsymki-2025-roky-i-prognozi-na-2026/> (Accessed 04 February 2026).
10. UCL. Faculty of Laws (2026), “Regulation of Digital Capitalism”, available at: <https://www.ucl.ac.uk/laws/cles/impact/regulation-digital-capitalism> (Accessed 04 February 2026).
11. OECD (2025), “Economic Surveys: Ukraine 2025”, available at: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en.html (Accessed 04 February 2026).
12. Kononova, I. (2018), “Assessment of the development of the socio-economic system and the variability of its external environment using the example of the national economy of Ukraine”, *Ekonomichnyy prostir*, vol. 136, pp. 115-124. <https://doi.org/10.30838/P.ES.2224.290818.107.213>
13. Zadoia, A.O. (2020), *Ekonomichna dynamika v novykh heostratehichnykh realiiakh* [Economic Dynamics in New Geostrategic Realities], *Universytet imeni Al'freda Nobelia, Dnipro*, Ukraine, available at: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b17cb418-8b6c-480c-84af-0b5f003f10dd/content> (Accessed 04 February 2026).
14. International Monetary Fund (2025), “World Economic Outlook Databases”, available at: <https://www.imf.org/en/publications/sprolls/world-economic-outlook-databases> (Accessed 04 February 2026)

15. World Bank Group (2026), “Indicators”, available at: <https://data.worldbank.org/indicator> (Accessed 04 February 2026).
16. PIP. World Bank (2026), “Country Profile: Ukraine”, available at: <https://pip.worldbank.org/country-profiles/UKR> (Accessed 04 February 2026).
17. World Bank Group (2025), “Listening to Citizens of Ukraine Survey”, available at: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey> (Accessed 05 February 2026).
18. World Bank Group (2025), “Monitoring Living Conditions in Ukraine”, available at: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/7a038d8198d79e7979898da40195c73b-0080012025/original/Listening-to-Ukraine-Update-Fall-2025.pdf> (Accessed 05 February 2026).
19. State Statistics Service of Ukraine (2025), “Statistical Yearbook of Ukraine, 2024”, available at: <https://stat.gov.ua/uk> (Accessed 05 February 2026)
20. Zadoia O.A. (2019), “Tools and directions for implementing the strategy of inclusive development in Ukraine”, *Akademichnyy ohlyad*, vol. 2(51), pp. 5-12. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2019-2-51-1>
21. Csontos, T.T. (2025), “Varieties of dependent growth models: External finance in Central and Eastern European economies”, *Acta Oeconomica*, vol. 75, issue 3, pp. 327-352. <https://doi.org/10.1556/032.2025.00081>
22. Zadoia O.A. (2017), “Transformation of saving into investments: role of financial intermediaries”, *Naukovyy visnyk NHU*, vol. 2, pp. 165-170, available at: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fbbff22d-f264-4bd3-82fd-ff308be02c98/content> (Accessed 05 February 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 31.03.26

Прорецензовано / Revised: 10.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26